

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

112

SELÇUK

Dergisi

SAYI : 4

OCAK - 1989

1. Sadreddin Konevî
Özel Sayısı

SELÇUKLU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

101

**SADREDDİN KONEVİNİN
EŞ-ŞECERETÜ'N-NU'MANİYYE Fİ'D-DEVLETİ'L-OSMANİYYE'YE
YAPTIĞI ŞERHİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yrd. Doç. Dr. İrfan GÜNDÜZ

el-Lem'atü'nürâniyye fi hall-i müşkileti'n-nu'mâniyye

eş-Şeceretü'n-nu'mâniyye fi'd-Devleti'l-Osmâniyye, İbnü'l-Arabî'ye (Öl. 638/1240) atfedilen, geleceğe ait hadiselerin ehlince anlaşılacak bir takım rumuzlarla ele alındığı ufak bir Risâledir. (1) Özellikle Mısır, dolayısı ile de Osmanlı Devleti hakkında bazı bilgiler vermektedir. Osmanlı Devleti'nin teşekkülünden 60-70 yıl önce yazıldığı tahmin edilen ve hilâfetin Benî Adnan'dan Benî Osman'a geçişini konu edinen bu Risâle: Şeceretü'l-kübrâ, Şeceretü'l-vüstâ ve Şeceretü's-suğrâ olmak üzere üç ayrı bölüme ayrılmış ve her bölüm kendi içinde Dâiretü'l-kübrâ ve Dâiretü's-suğrâ adıyla iki ana başlık altında işlenmiştir. I. Bölümde Mekke, II. Bölümde Kudüs, III. Bölümde de Mısır'ın işlendiği eş-Şeceretü'n-nu'mâniyye'nin özellikle özellikle Mısır'ı ve Osmanlıları ilgilendiren son bölümü şerhlere konu olmuştur.

İbnü'l-Arabî'nin: "Olayların tarihi vukuundan sonra yazılır, bense vukuundan çok önce yazıyorum" diyerek kaleme aldığı rivâyet edilen bu risâlenin, deriler üzerine dâireler halinde yazılmış orijinal bir nüshasının Osman Ergin Kitaplığı No: 1774'te bulunduğu belirtilmişse de, mezkûr kütüphanenin Atatürk Kültür Merkezi kitaplığına nakledilmesi ve tasnif yetersizliği sebebiyle görme imkânımız olmamıştır.

İbnü'l-Arabî'ye ait olup olmadığı tartışmalı olmakla birlikte: "hâdislerin vukûa geldikten sonra bunların önceden bilindiği iddia-

-
- (1) Nüshaları için bkz. Brockelmann, GAL., I, 580; Osman Yahia, *Historie et clasification de L'QUEVRE D'IBNİ 'ARABİ*, Damas 1964, II, 456-457. İ. Ü. Ktb., A. 4884; Bayezid, 4609; Veliyyüddin Ef., 2292.
 - (2) Ergin Osman, "Sadreddin Qunavwi Hayatı ve Eserleri", *Şarkiyat Mecmuası* İstanbul 1957 (II. Sy.), 78.

sının nasıl ileri sürüldüğü, yıl-yıl ta'kip edilerek anlaşılabilir" (3) diyerek bir çırpıda reddetmek te pek mümkün gözükmemektedir. Görebildiğimiz nüshaların istinsah tarihleri her ne kadar bu tereddüdü doğrular gibiyse de, fikirleri cerhe, müntesipleri ta'kibata uğrayan İbnü'l-Arabi'nin eserlerinin evlerde ve ellerde saklandığı, gizli gizli okunduğu, kütüphanelerde bulunanların da zaman zaman imha edildiği dikkate alınırca, bu durumu onun mezkûr türdeki eserleri için normal karşılamak gerekir. Kaldı ki İbnü'l-Arabi ve Sadreddin Konevi (Öl. 672/1263) hakkında yapılan araştırmalar, onların bu tür eserler verebileceğini açıkça göstermektedir.

"Sûfiler", "Akl"ın yerine "Mükâşefe"yi ikâme ettikleri için, kâinat ve varlık problemlerinin izahında dâima "Allegorik" ifâdelere meyletmişlerdir. İbnü'l-Arabi, "Harfler" üzerindeki metafizik fikirleriyle tanınır. On göre kâinatta var olan her şey "İlâhî ilim"de ezelden beri var olan bir "harf" şeklinde telakkî edilmiştir. Bu harfler, ilâhî nefha (nefes) ile kendi aralarında birleşmiş, maddî bir özelliğe sahip olmuş ve böylece gözle görülür bir varlık haline gelmiştir. Kâinat büyük bir kitaptır. Onun içindeki harflerin her biri "Levh-ı Mahfûz"da aynı mürekkeple yazılmıştır. Binaenaleyh onlar arasında bir mâhiyet farkı da yoktur. Konevi de aynı fikirdedir." (4)

Aynı şekilde İbnü'l-Arabi, riyâzat sırasında sâlikde meydana gelen ruhi hâdiseleri, şahsî tecrübelerini tasvir edercesine kâleme aldığı **Tuhfetü's-sefere ile Hazratı'l-Berere**'sinde, ilk önce sâliklerin rüyasında derecesine göre bazı hayvanları, ya da tabiat manzaralarını gördüğüne işâret etmekte ve şöyle demektedir: Gönül iyice temizlenip parlatıldıktan sonra gizlilik (ğayb) âleminin nurları, yıldızlar, ay ve güneş şekillerine bağlı olarak gözükür. En sonunda mücerred bir nur olarak kendini gösterir. Bundan sonra Allah ile kul arasındaki perdeler (hicab-hucüb) kalkar. Yani Allah'ın görünmesine mâni olan Allah'tan gayrı şeyler (Mâsiva) açılır. Ruh nefis paslarından arınıncâ melekler görünür. Sonra âlemler gözünün önüne serilir. (Müşâhade) O vakit, zaman kaydı olmadan geçmişte, halde ve gelecekte olan şeyleri görür ve bilir." (5)

Sadreddin Konevi de **Fükûkû'l-Fusûs** adlı eserinde İbnü'l-Arabi'yi tasvir ederken: "Birçok defa tecrübe ettim ki, insanların cüz'î ve küllî bütün kabiliyetlerini ve bu kabiliyetlerin nereye varacağını

(3) A. Ateş, "Muhyi'd-Din Arabî", İA., VIII, 547.

(4) Keklik Nihat, Sadreddin Konevi'nin Felsefesinde Allah, Kainat ve İnsan, İstanbul 1967, 104-105.

(5) A. Ateş, "Muhyi'd-Din Arabî", İA., VIII, 552.

görür. Her istidadın ne derece gelişeceğini, bedbahtlık ve mutluluk bakımından durumunun ne olacağını bilirdi. Kendine özgü bir bakışla karşısındaki kişinin özüne nüfuz eder, noksanlık ya kemalde sonlarının nereye varacağını haber verirdi. Hiç de yanılmazdı. Birçok kez dünya işleri hakkındaki ilâhî hükümlerle ilgili sözlerinin olduğu gibi çıktığını gördüm.” (6) demesi ve yukarıda verilen tesbitler, eş-Şeceretü'n-nu'maniyye'nin İbnü'l-Arabî'ye ait olduğunu gösterebilecek deliller olarak düşünülebilir.

Anlaşılması güç ifâde ve grift şifrelerden oluşan bu eserden ancak şerhler yardımı ile yararlanılabilir.

el-Lem'atü'n-nurâniyye fi hall-i müşkileti'n-nu'mâniyye adı ile Sadreddin Konevi, (7) Şerhu's-Salah es-Safedi ala rumûzî's-Şecereti'n-nu'mâniyye adıyla Halil b. Aybek es-Safedi (Öl. 764/1363), (8) en-Nemetü'l-ekmel adıyla Ahmed b. Muhammed el-Maqarri el-Mağribî (Öl. 1041/1632), (9) ve ed-Dâiretü'l-kübrâ adıyla da Mustafa Efendi b. Suhrab (10) tarafından yapılan şerhler içinde ilki ve en önemlisi şüphesiz Konevi'nin şerhidir. (11)

Besmele ve Hamdele ile şerhine başlayan Sadreddin Konevi, bu eseri şerhetme sebebini şöyle açıklamaktadır: “eş-Şeyhü'l-Ekbr ve'l-Kibritü'l-Ahmer Seyyidi Muhammed Muhyiddin b. Muhammed el-Veliyye, el-Hatimi, et-Tai, el-Endelüsi'nin rumûz-ı celiyye ve esrâr-ı hafiyye ile kaleme aldığı eş-Şeceretü'n-nu'mâniyye fi'd-Devletü'l-Osmâniyye adını verdiği bu eseri şerhetmeye, anlaşılması güç ibâreleri açıklamaya ve Şeyh'in muradını ortaya koymaya istihâreden sonra karar verdim. Ve bu şerh bir Mukaddime, üç fasıl ve bir hâtime üzere tertib ettim.” (12)

Böyle bir takdimden sonra, mukaddime ile birlikte I. ve II. fasıl-da gayba muttali olma ve gelecekte haber vermenin mümkün olup olmadığı tartışılmakta, metafizik aleme ait bilgi kaynakları zikre-

-
- (6) Ebu'l-Hasan Ali b. İbrahim el-Bağdâdi, ed-Dürri's-semin fi menâkıbî's-Şeyh Muhyiddin, (Çev. A. Şener, A. Ayas), Ankara 1972, 33.
 (7) Nüshaları için bkz., Esad Efendi, 3738; Ş. Ali Paşa, 1824; Carullah, 2057; Laleli, 3663; Hamidiye, 657; Halet Efendi, 625; Köprülü, 176; Topkapı Sarayı Ahmed III, 98; Nuruosmaniye, 2286; İ. Ü. Kütüphanesi, A. 2513.
 (8) Nüshaları için bkz., Veliyyüddin Efe., 2294; Carullah 2057; İ. Ü. Ktb., A. 3655 1205.
 (9) Nüshaları için bkz., Veliyyüddin Efe., 2292.
 (10) Nüshaları için bkz., Kütahya, 795.
 (11) Ayrıca bkz., Brockelmann, GAL., I, 580; Suppl., II, 27-29.
 (12) Konevi, el-Lem'atü'n-nurâniyye, Ş. Ali Paşa, 99^a; Halet Efendi, 625, 3^a.

dılmekte, III. fasılda ise eş-Şeceretü'n-nu'maniyye'nin şerhine geçilmektedir.

Mukaddimede her ilmin şerefının konusu ile ölçüldüğüne işaretlerle bu eserin, harfler ve kelimelere gizlenmiş Cenab-ı Hakk'ın ezeli kudretini konu alması bakımından önemli olduğuna, İbnü'l-Arabî'nin mezkûr eserinde Cifr ilmiyle ilgili bazı esasları verdiğine temas etmektedir. Kâinatta meydana gelen deprem, sel, fırtına, fitne, fesad ve bulaşıcı hastalıklar gibi hâdiselerin yedi yıldız, oniki burç ve yirmisekiz menzilin birbirine kavuşması, yakınlaşması, ayrılması gibi sebeplerle vukûuna işaret etmiştir. (13)

I. Fasılda; el-En'am Suresi'nin: "Gayb'ın (görünmez bilgilerin) anahtarları O'nun yanındadır. Onları O'ndan başkası bilmez." anlamındaki 59. ayetini şöyle açıklamaktadır: Pekçok âlim bu ayeti, zâhiren mealde verildiği gibi tefsir etmişlerdir. Peygamber mirasçısı durumunda bulunan havass ve hakikat ehli olan âriflerse: Kâmil bir rûhânî tasfiye ile ilâhî ahlâka sâhip olmuş, kalbi bir riyâzatla beşerî alâkalardan sıyrılmış, farz ibâdetler dışında nâfilelerle Allah'a yaklaşarak: "Ben onu öyle severim. Sevdiğim vakitte onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı ben olurum." (14) hadisinin sırrına mazhar olanlar da bilebilir şeklinde yorumlamışlardır." diyerek açıklamış, "Hakk'la gören ve Hakk'la duyanlara hiçbir şey gizli kalmaz" cümlesiyle de şahsî hükmünü belirtmiştir. (15) Yukarıda verilen her iki mananın da doğru olduğuna temas eden Konevi, kulun kendi tabii sıfatlarıyla gayba muttali olmasının imkansızlığını dile getirmiş, ayette istisnâ edilen "Hû" isminden hareketle: "Hakk'ın "Hüviyyet" sırrına mazhar olanların, yine O'nun bildirdiği anahtarlarla gaybı bilebilecekleri"ni söylemiştir. Gaybı bilmeyi, hiçbir yardımcı unsura başvurmaksızın mutlak manada bilmek olarak tanımlamış, Cenab-ı Hakk'ın kudret elinde olan anahtarlarla (Mefâtihü'l-ğayb), gayba muttali olmanın buna dahil olmadığına işaret etmiştir. Mutlak manada gaybdan haber vermenin insanlar için muhal olduğunu ileri sürmüştür. (16)

II. Fasılda; Cenab-ı Hakk'ın kudret elinde bulunan mefatihü'l-ğayb (Gizli Bilgiler)e ait anahtarların tanıtılmasına geçilmiş, ikisi büyük ve vehbi, üçü küçük ve kesbî olmak üzere metafizik bilgi kaynakları beş anahtar şeklinde tasnif edilmiştir. Şöyle ki:

(13) Konevi, Age., Ş. Ali Paşa 1824, 99^a; Halet Efendi, 625, 3^a.

(14) Buhari, Rikaak, 38; Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 256.

(15) Konevi, Age., Ş. Ali Paşa, 99^b; Halet Ef., 3^b.

(16) Konevi, Age., Ş. Ali Paşa, 99^b; Halet Efe., 3^b.

1. **VAHY** : Allah'ın görevli meleği vasıtasıyla Rasul ve nebilerine indirdiği ayetlerdir. Bazı ayetlerde önceden bildirilen olayların aynıyle vukûu, Hakk'ın bildirmesiyle Peygamberlerin gaybı bilebileceklerinin kesin delili olarak ele alınmıştır. Ancak bu yolla gayba muttali olma yolu, Hz. Peygamber'le kapanmıştır. (17)

2. **İLHAM** : Allah'ın ahlâkı ile ahlaklanma, kalbi bir riyâzatla beşeri alâkalardan sıyrılmaya ve nâfile ibâdetlerle Allah'a yaklaşılarak; ".. onun gören gözü, işiten kulağı ben olurum." kudsi hadisinin sırrına mazhar olma şartlarını gerçekleştirmiş, külli bir temkin makamına ulaşarak peygamberlerin mirasçısı olma özelliği kazanmış kimselere gelen rûhî ilhamdır. (18) Vahy ve ilham, metafizik bilgi kaynakları diyebileceğimiz (Mefâti'hül-ğayb)'ın en önemlisidir. Bunlar şahsi gayretle değil ancak ilâhî bir mevhibe ve kabiliyetle elde edilebilir.

3. **CİFR İLMİ** : Hz. Peygamber'in Huzeyfe Yemâni, Ebû Hüreyre ve Hz. Ali gibi sahâbelerinden bazılarına öğrettiği, (19) hadis-i şeriflerden, hâle göre istinbat edilerek derlenen ve gelecekte haber veren bir ilim dalıdır. Bunu ilk defa şerheden ve **Cifrü'l-cami'a** adıyla ortaya koyan Hz. Ali'dir. Ondan itibaren ferdin-ferda nakledilen, ehlinden şifâhî bir telkinle alınan ve tek kişi tarafından bilinerek günümüze kadar gelen bir ilim diye tarif edilmiştir. (20) "Kaza ve kederde yazılı bulunan, olan ve olacak olan şeyleri icmalen bilme ilmidir. Cifr, Levh-ı kaza ve akl-ı küll, Cami'a da Levh-ı kader ve nefsi küldür. Hz. Ali ilâhî bir lütufla 28 harfi bast-ı a'zam tarikası üzere **Cild-i cifr'de** ortaya koymuştur. Ondan turuk-ı mahsûs, şerâit-ı mu'ayyene ve elfâz-ı mahsûsa ile istinbat olunur. Buna Ehl-i Beyt ile bazı meşâyih-i kâmilin mirasçı olur." (21) şeklinde de tanımlanmıştır.

4. **İLMÜ'L-FELEK** : Gökteki cisimlerin şekillerini, birbirlerine göre duruşlarını, âlem içindeki mevkielelerini, birbiriyle nisbetlerini, cisimlerin miktarlarını, aralarındaki mesâfe uzunluğunu, gökcisimlerinde meydana gelen şeyleri ve bunların burçlardaki hareketlerini-

(17) Konevi, Age., Ş. Ali Paşa, 99^b; Halet Ef., 3^b.

(18) Konevi, Age., Ş. Ali Paşa, 99^b; Halet Ef., 3^b.

(19) Ebu Hüreyre'den : "Hz. Peygamber'den iki kap ilim aldım. Bunlardan birini aranızda yaydım. Eğer diğerini de aynı şekilde ifşâ etseydim boğazım kesilirdi." dediği nakledilmiştir. Cifr ilmüne delil olarak ileri sürülen bu hadis için bkz. **Buhari, İlm, 42; Tecrid-i Sarîh Tercemesi, Ankara 1978, I, 117.**

(20) Konevi, Age., Ş. Ali Paşa, 99^b; Halet Ef., 3^b - 4^a.

(21) Taşköprüzade, **Mevzûâtü'l-ulûm, İstanbul 1313, II, 246; Keşfu'z-zunûn, I, 591-592.**

den meydana çıkan hallerin her birini, kavuşma (içtima), ayrılma (iftirak) ve duruşlarının birbirinden farkları gibi hareketlerin yine birbirine nisbet edilmesiyle yeryüzünde meydana gelecek olayları bilmeyi konu edinir. (22) Konevi'ye göre bu ilim, Kamer, Utarid, Zühre, Şems, Merih, Müşteri ve Zuhal adlarıyla sihirli bir şekilde düzenlenmiş yedi yıldızın hareketlerini, bunların doğuşu, batışı, yakınlaşmaları, birleşmeleri, toplanmaları ve ayrılmaları ile doğacak te'sirlerin yeryüzündeki tezâhürlerini tanımak, bu hareketler neticesinde Hakk'ın muradı olan değişiklikleri bilmek, rüzgar, yağmur, deprem, fitne, bolluk, kıtlık, veba ve benzeri diğer olayların vukuunu tesbit etmektir. Yıl içindeki muhtelif mevsimlerin insan tabiatı ve fitratında meydana getirdiği değişiklikler bu etkilerden kaynaklanır. Bu te'sir ve neticeler ancak Allah'ın izni ve dilemesiyle ortaya çıkar. Dilerse O, İbrahim kıssasında ateşin yakma, Musa hadisesinde suyun boğma, İsmail'in kurban edilmesinde de bıçağın kesme kabiliyetini aldığı gibi bu etkileri alabilir. (23)

5. İLMÜ'L-HURUF : Harflerin sıcaklığı ve soğukluğu, kuru ve yaşlı gibi özellikleri dikkate alınarak âyet ve hadislerden çıkarılan hükümleri konu edinen bir ilimdir. Bunlar Lâm-elif'le birlikte Ebced denilen 29 harftir. Bunlar dört ana karaktere göre şöyle sınıflandırılmıştır :

a) Nâri Harfler :	(ا ه ط م ف ش ن)
b) Hevâi Harfler :	(ج ز ك س ق ث ظ)
c) Mâi Harfler :	(د ح ل ع ر خ غ)
d) Tûrâbi Harfler :	(ب و ی ن ص ت)

Mâi olan Lâm ile nâri olan Elif'i topladığı için Lâm-elif'e iki zıddı bir araya getiren anlamında Câmî'u'd-diddeyn denmiştir. "Rahman (olan Allah)'ın yaratmasında bir ayrılık, uygunsuzluk görmezsin." (24) âyetinin manasına göre Cenâb-ı Hakk, her iki harfi müstakil bir görevle yaratmıştır. Kelimelerin harfleri asla bir tesâdüfle bir araya gelmemiştir. Aslolan bunlardaki esrârı çözüp Hakk'ın gizlediği kudretini gösterebilmektir. Elif, harflerin anası, diğerleri de onun çocukları gibidir. Nokta ise ezeli kudretin sembolüdür. Bütün harfler onun bitişik ve muhtelif şekillere bürünen görüntü-

(22) Farabi, **İlimlerin Sayımı**, (Çev. A. Ateş), İstanbul 1986, 97-98.

(23) Konevi, **Age.**, Ş. Ali Paşa, 100^a; Halet Ef., 4^b.

(24) el-Mülk (67), 3.

sünden ibârettir. Her şeyde olduğu gibi harflerde de kendini gizleyen ezeli kudreti bilmek ve bunlardan hareketle birtakım hükümler ortaya koymak mümkündür. (25)

İlm-i Cifr, İlmü'l-Felek ve İlmü'l-Hurûf'un kendine göre bazı kâide ve esasları vardır. Bunlardan yararlanarak gayba muttali olma, asla gaybı bilme değildir. Dünyevî hiçbir araçtan ve maddî hiçbir vâsıtdan yararlanmaksızın geleceği önceden bildirme gaybdan haber vermedir. Bu ise ancak Allah'a mahsûstur. Ne var ki, **bi'l-vücûd** değil **bi'l-kuvve** var olan bir kısım hakikatların mahlûkâta göre izâfi olduğuna da dikkat etmek gerekir. (26)

René GUENON'un konumuzla ilgili bir değerlendirmesinde ileri sürdüğü fikirler ciddi düşündürücüdür:

"Tasavvufi (initiatiq) doktrin, önünde kelimenin hakiki ve asli manasıyla tamamen meta-fiziktir. Fakat diğer an'ane şekillerinde olduğu gibi, İslâm'da tasavvufi doktrin ayrıca, muhtelif ârizî sahalarına, az veya çok direkt bir tabbikat olarak, bütün bir "an'anevi ilimler" topluluğunu ihtivâ eder. Bu ilimler tamamen kendisine bağlı ve kendisinden neş'et ettikleri meta-fizik prensiplerle irtibatlı olduğu ve zaten bu bağlılık ve müsâit oldukları "transpozisyon"lardan, hakiki kıymetlerini kazandıkları için bu ilimler, her ne kadar tâlî ve alt derecede bulunsalar bile, tasavvufi doktrin'in tamamlayıcı kısımlarıdır. Sun'î ve gereksiz ilâveler asla değildir."

Sûfi ile **el-Hikme el-İlahiyyeh** kelimelerinin harfleri itibariyle aynı sayıya tekâbü'l ettiklerine işaret eden GUENON, devamında şöyle demektedir: "Yukarıda "Sûfi" kelimesini açıklamak için işaret ettiğimiz **ilm-i huruf** ve ebced gibi ki bu ilim, mukâyese edilebilecek şekilde sadece Yahudi **Kabbala**'sında vardır. Bunun sebebi, iki an'enenin ifâdesinde kullanılan dillerin birbirine çokyakın münâsebetleridir. Bu hususta şuna işaret etmeliyiz ki: "alchimie" (eski kimya)'nin sadece "maddî" manada anlaşılması, sembolizmi manasız bir şey sanan câhiller tarafından olmuştur. Aynı şekilde Astroloji gibi diğer bir kozmolojik ilim, modern batılıların "kehânet sanatı" (l'art divinatoire) veya "tahmîn ilmi" (science conjecturale) olmaktan başka bir şey olarak görmek istemedikleri bu ilim, gerçekte başka bir şeydir. Astroloji her şeyden önce, bütün an'anevi doktrinlerde çok mühim rol oynayan "devir kanunları" (les lois cycliques)

(25) Konevi, Age., Ş. Ali Paşa, 100^a; Halet Ef., 4^b; Ayrıca İlmü'l-hurûf için bkz. Hacı Halife, **Keşfu'z-zunûn**, Tahran 1387/1967, I, 650-651.

(26) Konevi, Age., Ş. Ali Paşa, 100^a; Halet Ef., 5^a.

bilgisiyle alakalıdır. Öz bakımından aynı prensiplerden neş'et etmeleri itibariyle, bütün ilimler arasında, bir nevi tekâbül vardır ki bu ilimler bir bakış noktasına göre, bir tek ve aynı şeyin muhtelif tasvirleri gibidir. Böylece Astroloji, alşimi (eski kimya) ve hatta ilm-i huruf, her nevi sembolik tekâbülün esası olan **üniversal analoji** (külli müşâbehet ve tekâbül) kânunu sâyesinde birbirleriyle irtibat halinde olan muhtelif gerçeklik (réalité) sahalarına ait aynı hakikatları, her biri kendine has ifâdeler içinde anlatmaktan başka bir şey yapmazlar. An'aneye göre menşe'i Hz. Ali'ye dayanan bu cifr ilmi, gelecekteki hadiseleri bilmek için bizzat bu ilimlerin bir tatbikidir. Biraz önce işaret ettiğimiz "devir kanunları" da tabiatıyla işin içine karıştığı bu tatbik, anlamasını ve yorumlamasını bilen (tasavvufi hiyerarşinin en yüksek mertebesine Kibritü'l-ahmer (: kırmızı kükürt) adıyla anılan mertebeye ulaşan kişi) kimse için -zira bu çeşit şifreli yazı (cryptographie)dır ki, esasta cebirdeki işaretlerden daha fazla şaşırtıcı değildir.- müsbet ve matematik bir ilimdeki sağlamlığı arzeder." (27)

Psikolojik bakımdan insanların kendi kabiliyet ve imkanları ile **clairvoyance** denilen ruh gözü ile görme fenomenlerinin tecrübi olarak incelenmeye başlanması da bu külli müşâbehet ve tekâbülün -aralarında büyük farklar olsa bile- bir uzantısı olarak düşünülebilir. (28)

III. Fasılda : Yukarıda arzedilen bilgilere dayanarak İbnü'l-Arabî'nin remizlerle vukûuna önceden işaret ettiği bilgiler, şerhedilerek verilmektedir. Burada önemli bir noktaya işaret eden Konevi, şöyle demektedir : "Mezkûr anahtarlarla elde edilen sırrî hikmetler ve gizli bilgiler asla ifşâ edilmez. Vukûu ile anlaşılabilir rûmuzlarla belirtilir. Aksi olsaydı kâinatın nizâmı bozulur, kevnî hâkmetler kaybolurdu. Bu tür eserlerdeki esrâr, rûmuz ve işaretler, ehli olan kâmil bir şeyhten, şifâhen ve özel bir telkinle alınır." (29)

eş-şeceretü'n-nu'mâniyye'de geçen ve el-Lem'atü'n-nurâniyye'de şerhedilen, vukûundan önce işaret edildiği belirtilen olaylardan birkaçını şöylece zikredebiliriz :

(إذا انقضت قاف الجيم قامت ميم سليم) Burada metinde geçen kaaf ve cim harfini, Kansu Gavri, Selim'i de Sultan Selim ola-

(27) René Guénon (Abdülvahid Yahya), "İslâm Tasavvufu" (Çev. M. Tahralı), Akademi Mecmuası, İstanbul, Ocak-1985, I, 13-16.

(28) Doksat Recep, **Hipnotizma**, İstanbul 1962, 235.

(29) Konevi, Age., Ş. Ali Paşa, 100^a; Halet Ef., 5^b.

rak yorumlayan Konevi, Kansu Gavri'den sonra Mısır'da medeniye-
tin Selim'in eline geçeceğine işaret edildiğini ileri sürmüştür. (30)
İbnü'l-Arabî'nin

(وعقدناها على قيام سين من نسل عثمان المنشب الى النعمان)

ibâresiyle: Hanefi mezhebine mensub, Osman neslinden Selim adın-
da temkin sâhibi bir sultanın Mısır'da saltanat kuracağı, bilahare
Arap, Mağrib, Hicaz, Yemen, Irak ve Cezayir'e kadar uzanan bölge-
lerde hükümran olacağı ve Haremeyn-i Şerife'ye tam bir hizmet
götüreceği şeklinde yorumlanmıştır. (31)

er-Rum Suresi'nin ilk üç ayetinden hareketle Osmanlı sultanla-
rının isimlerini

(س - س - س - م - م - م - ا - م - ع - م - م - ا - م - س - ا - م)

şifreli bir şekilde verdiğine temas eden Konevi'nin bu yorumu, (32) ki-
min tarafından yazıldığı belli olmayan kenar şerhlerinde, tek tek ve
sıra ile padişahların babalarıyla birlikte ölüm tarihleri verilmiş-
tir. (33)

eş-Şeceretü'n-nu'mâniyye'de Yavuz Sultan Selim'i

(رومي الأصل وهو المنعوت جعفر الامام بالدين وهو صاحب تمكين)

şeklinde, Cifr ilminin dinde imamı, Anadolu asıllı ve temkin sahibi

(30) Konevi, Age., Ş. Ali Paşa, 100^b; Halet Ef., 5^b.

(31) Bu değerlendirmeler ışığında, asıl metinde yer alan ve şerhedilmeyen

(و تثبت دولته حتى ظهور سليم) ifâdesinin de Osmanlı Devletinin

Mustafa Kemal'in zuhuru kadar devam edeceğine işaret edildiği düşü-
nülebilir. Müştak Baba (Öl. 1247/)'nın 1264'te İstanbul'da neşredilen
Divan'ında geçen şu beyitler, Ankara'nın kurulacak yeni devletin başken-
ti olacağına işaret olarak değerlendirilmiştir.

"Me'vâ-yı nâzenine kim elf olursa efser,
La-büd olur o me'vâ İstanbul ile hem-ser.
Nûn ve'l-Kalem başından alınsa nûn-ı Yûnus,
Aldıkta harf-i diğeri olur bu remz-i azhar.
Miftâh-ı Süre-i Kehf, serhaddi kaafi taa kaaf,
Munzam olunmak ister re'y-i Rasûl peygamber.
Hâ-yı Hû ile âhir maksûd olur zâhir,
Beyt-i Veliyyü'l-Ekrem el-Hac Abd-i Ekber."

Bu da gösteriyor ki, İbnü'l-Arabî'de gördüğümüz bu an'anenin daha son-
ra da devam etmekte olduğu ve zaman zaman bu yolla bazı bilgiler veril-
diği görülmektedir.

(32) Konevi, Age., İ. Ü. Ktb., 3^a; Halet Ef., 5^a.

(33) Konevi, Age., İ. Ü. Ktb., 3^b.

bir zat olarak tanıtan (34) İbnü'l-Arabi'nin

(اذا دخل السين في الشين يظهر قبر محي الدين)

cümlesini Konevi: "Şam'ın Selim tarafından fethedileceği ve kabrinin de bu fetihden sonra ortaya çıkarılacağına işaret olarak değerlendirmiştir. (35) Gerçekten de Sultan Selim 21 Ramazan 923'te Şam'a gelmiş, Zekiogulları Türbesi diye bilinen, üzeri çöplerle kaplı İbnü'l-Arabi'nin Sâlihiyye'deki türbesini ortaya çıkarmış, etrafına bir câmi yapılmasını, türbenin yenilenmesini emretmiş, 20 Muharrem 924'te de câminin kuzeyine bir tekke inşa edilmiştir. Türbenin girişine Kemalpaşazade'nin İbnü'l-Arabi'yi öven bir fetvası ile

(اذا دخل السين في الشين يظهر قبر محي الدين)

ibâresi yazılmıştır. (36)

Şerhin bir başka yerinde İbnü'l-Arabi'nin (

(اذا عمرت آسوان في آخر الزمان حكمت النسوان وكثرت الحصيان)

(وظهت العريات)

ifadesini Konevi, Güney Mısır'ın Sa'id bölgesinde yer alan ve İslâm'dan önce sağlam bir kale olan Asuvan'ın imar edileceği ve bu imardan sonra Mısır'ın idâresinde kadınların etkili olacağı, ahlâki bir tefessühün başlayacağı, açık-saçıklığın artacağına işaret olarak almıştır. (37)

Aynı şekilde İbnü'l-Arabi'nin: "Andolsun Tevrat'tan sonra Zebur'da da "arza mutlaka salih kullarım varis olacak (bu yer onların eline geçecek)" diye yazmıştık." (38) ayetinden hareketle Osmanlılar tarafından Anadolu'da kurulacak devletin, ashabdan sonra dünyanın en sâlih devleti olacağına işaret ettiğini ileri sürmüştür. (39)

Oldukça yabancı olduğumuz bir konuda kaleme alınmış olan eş-Şeceretü'n-nu'mâniyye'nin Konevi tarafından yapılan şerhinin, nüsha mukâbeleleri ve diğer şerhlerle mukâyesesi yapılarak neşri ve onun bütün eserlerinin yayınlanması, kültür hayatımıza şekil veren

(34) Konevi, Age., İ. Ü. Ktb., 3^b.

(35) Konevi, Age., Ş. Ali Paşa, 100^b, Halet Ef., 6^b; İ. Ü. Ktb., 2^b.

(36) A. Ateş, "Muhyi'd-Din Arabi", İA., VIII, 541.

(37) Konevi, Age., İ. Ü. Ktb. 3^a; Halet Ef., 5^b.

(38) El-Enbiyâ (21), 105.

(39) Konevi, Age., Halet Efendi, 5^b.

unsurların tesbitine ışık tutacak önemli bir hizmet olacaktır. "Eksiksiz anlaşılmayan şey bütünüyle terkedilemez" fehvasınca, bunların Selçuk Üniversitesi'nce yayınlanarak ilgililerin istifadesine sunulması kaynaklarımızın tanıtılmasına ve kültürümüzün değerlendirilmesine katkıda bulunacaktır.